

A hálózat személyes e-mail kommunikációra is használatos, bár 1988-ban alapítottak egy általános könyvtári levelezőrendszert is, amelyen keresztül kérdőíves vizsgálatok, szakmai információcseré stb. bonyolódnak. A newcastle-i egyetem Hálózati Információs Szolgáltatások Projektje (Networked Information Services Project = NISP) irányított levelezőszolgáltatásokat nyújt, amelyek olyan témákat ölelnek fel, mint pl. az információs technológia, régi könyvek stb. A legutóbbi ezek közül egy zárt lista a nemzetközi és egyetemi könyvtárigazgatók számára (LIS-SCONUL).

A JANET-hálózatot elsősorban bibliográfiai adatok cseréjére használják. Az Egyetemi Kutató Könyvtárak Konzorciuma (Consortium of University Research Libraries = CURL), melyet a 7 legnagyobb egyetemi könyvtár alapított, létrehozott egy adatbázist, amely a tagkönyvtárak katalógusait a JANET-en elérhetővé és letölthetővé teszi más egyetemi könyvtárak számára is.

A JANET gateway szolgáltatásaival a PSS és IPSS hálózatok révén online adatbázisok is elérhetők (pl. a Dialog). A keresés és az adatok letöltése maximális sebességű, a költségeket viszont a lehető legalacsonyabban tartják. A költségek még tovább csökkenthetők az európai – pl. STN – hálózatokhoz való hozzáférés lehetővé tételével az IXI (nemzetközi X. 25-ös infrastruktúra) hálózat révén.

A hálózat legújabb szolgáltatása az ISI adatbázisok elérése (Science Citation Index, Social Science Citation Index, Arts and Humanities Citation Index). Ezek az adatbázisok a BIDS (Bath ISI Date Service) központban található, ingyenesen állnak az előfizető intézmények tanárainak és diákjainak a rendelkezésére. Az adatbázisokban két év adatai kereshetők. A szolgáltatás néhány hónapja működik, és nagy népszerűségnek örvend.

Felhasználói csoportok

A JANET megalapítása óta használói csoportokba szerveződnek. A regionálisan, ill. érdeklődési körök szerint szervezett csoportok delegálnak tagokat az országos csoportba, amely egy évben 2–3-szor ülésezik. A felhasználói csoportrendszer eredeti célja az volt, hogy a végfelhasználóknak adjon beleszólási lehetőséget a hálózat ügyeibe, de az aktív tagok a

helyi számítógépes szolgáltatásokból kerülnek ki, tehát nem annyira a felhasználókat, mint inkább a közvetítőket képviselik.

A könyvtári csoport (JANET User Group for Libraries = JUGL) 1986-ban alakult, a hálózat könyvtári felhasználását felügyeli. A JANET-hez kapcsolódó (vagy potenciálisan kapcsolódó) minden könyvtár egy-egy taggal képviselteti magát. A csoport célja, hogy elősegítse a könyvtáros szakma fejlődését a hálózat lehetőségeinek kihasználása révén, és fórumot biztosítson a hozzászólásoknak, ill. vitáknak. Továbbképzéseket szerveznek a könyvtárosok számára a hálózat használatát megkönnyítendő, és az információhoz való hozzáférés új módszereit elsajátítandó. Az új ötleteket és fejlesztéseket minden ősszel egy konferencián tárgyazzák nyilvánosság elé. 1990 óta él hírlevelük, a *JUGL Newsletter: network news and developments for libraries*, amelyet negyedévenként adnak ki, és széles körben terjesztenek. Ezenkívül kiadtak egy jegyzéket az angliai OPAC-okról, valamint a könyvtárosok e-mail címjegyzékét.

A JUGL találkozókat szervez a számítógépes rendszerek eladóival és a könyvterjesztőkkel is, ahol informálja őket a hálózat használatáról, különösen az OPAC-eléréssel és a rekordközvetítéssel kapcsolatos problémákról, ill. igényekről.

A JUGL talán legjelentősebb kezdeményezése az 1988-ban indított kétéves projekt, a *JUPITER* (JUGL University Project for Information Transfer, Education and Research). Ennek általános célja, hogy elősegítse a JANET használatát az egyetemi könyvtárakban képzéssel és tanácsadással. A projekt fő terméke egy útmutató a JANET-ről, amely négy részből áll: (1) A JANET alapjai; (2) Elérési módszerek; (3) A hálózat szolgáltatásai; (4) OPAC-ok.

A JANET könyvtári használata rendkívül gyorsan fejlődik, nagyrészt a könyvtárosok lelkesedésének köszönhetően. Nem véletlen, hogy az országos csoport vezetője immár másodszer könyvtáros. A hálózat sikere elsősorban annak tulajdonítható, hogy sikerült szoros kapcsolatot kiépíteni a szolgáltatók, a közvetítők és a felhasználók között.

/BREAKS, M.: The U. K. JANET network and its use by libraries. = IATUL Proceedings, 2. köt. 1992. p. 78–81./

(Varga Katalin)

Lesz-e új könyvtári törvény Lengyelországban? Előmunkálatai mindenesetre folynak

A lengyel szerző szlovák nyelvű szaklapban megjelentetett cikke azért érdemel figyelmet, mivel – dióhéjban – megismerteti a lengyel szakemberek könyvtári

törvény iránti törekvéseivel (mégpedig a 18. század végétől kezdve egészen a második világháború kitöréséig), értékeli az eddig megszületett két törvényt: az

1946. évit és az 1968. évit, és szól a mai helyzetről.

Az 1946. évi törvény a második világháborút követő – rövid – demokratikus szakasz követelményeinek felelt meg, így kiteljesített végrehajtására a csakhamar bekövetkezett kommunista fordulat körülményei közepette nem is kerülhetett sor. A szóban forgó évek alatt megtörtént a lengyel könyvtárügy államosítása, továbbá központosítása (a kulturális minisztérium égisze alatt) és dezintegrálása (a tárcahálózatok kialakítása).

Az 1968. évi törvény tulajdonképpen annak ellenére hatályos (természetesen: formálisan) ma is, hogy a 90-es években született „újmódi” törvényekkel igen csak ellentmondásban vannak egyes paragrafusai.

Noha az 1968. évi törvény az addigra kialakult könyvtárügyi status quót szentesítette, egy sor haladó gondolat és elv is helyet kapott benne (pl. rendszer-szellemű megközelítések). Más kérdés, hogy e törvénynek, illetve realizálási lehetőségeinek a fentiekén kívül is voltak neuralgikus mozzanatai. Így:

- ▶ a kulturális minisztériumi főfelügyelet nem bizonyult szerencsésnek, főként eléggé hatékonyak, aminek következményeként különféle törekvések nyilvánultak meg (sikertelenül) a könyvtárügy főfelügyeletének minisztertanácsi vagy parlamenti szintre történő „rangemelésére”;
- ▶ keresztezte a törvény végrehajtását az a minisztertanácsi határozat, amely 1960-ban (szovjet mintára) elrendelte a tudományos-műszaki-gazdasági információs rendszer életre hívását, azaz a szakirodalmi tájékoztatás terén olyan „kettős hatalmat” hozott létre, amelyet még a SINTO-nak elnevezett integrációs rendszerkísérletnek sem sikerült kiküszöbölnie mindaddig, mígnem az 1960. évi minisztertanácsi határozatot hatályon kívül helyezték;
- ▶ a könyvtári rendszer szakmai fejévé kikiáltott nemzeti könyvtár az elemi nemzeti könyvtári feladatokkal sokkal inkább el volt foglalva ahhoz, mintsem hogy folyamatosan és hatékonyan el tudta volna látni országos és minden könyvtártípusra vonatkozó módszertani feladatait;
- ▶ a törvény nem tudta (minthogy nem volt lehetőség folyamatos módosítására) követni az államigazgatási változásokat (a járásokat már 1975-ben megszüntették), nem is beszélve az 1990-es évek reformtörvényei (pl. az 1990. évi kompetenciatörvény, a felsőoktatási, a népművelési törvény) előidézte változásokról;
- ▶ a könyvtári személyzet (tisztélet a kivételnek) és a könyvtárosegyesület már a társadalmi-gazdasági változások legelején válságba került, s mindmáig nem sikerült kilábalnia belőle.

A könyvtárügy és a tudományos-műszaki-gazdasági tájékoztatás majdnem „ex lex” helyzetében már 1987-ben „foglalkozni kezdtek” a könyvtári törvény kérdésével, s ez azóta is folyik, minthogy mindmáig a szakma

egyik kezdeményezése sem jutott el a „boldog végki-fejletig”, azaz törvénné válásig.

Voltak (különösen kezdetben) olyan szakemberek, akik az 1968. évi törvény korszerűsítése mellett kardoskodtak, mégpedig az alábbi változásokat kívánva rendelkezéseiben:

- ▶ Ki kell hagyni a törvény szövegéből a szocialista nevelésben való részvételre „ingerlő” passzusokat, illetve azokat, amelyek időközben megszűnt szervezeteket (tanácsokat, szakszervezeteket) érintenek.
- ▶ A kulturális minisztériumi főfelügyeletet meg kell szüntetni, helyébe tárcaközi felügyeletet létesíteni.
- ▶ El kell végezni a közművelődési könyvtárak fenntartásának és működtetésének „önkormányzósítását”, miközben továbbra is deklarálni kell az állam felelősségét a könyvtári szolgáltatások fennmaradásáért.
- ▶ Garantálni kell a regionális és a városi könyvtárak módszertani funkcióinak ellátását.
- ▶ Ki kell mondani a kötelezpéldány-szolgáltatás kötelezettségét.

Amint azonban kiderült, hogy egyfelől nincs (parlamenti) lehetősége a könyvtári törvénnyel való gyors foglalkozásnak, másfelől pedig az, hogy a társadalomirányítási struktúrákban és módszerekben bekövetkező változások sokkal átfogóbbak és mélyrehatóbbak, mint azt eredetileg sejteni lehetett, a régi törvény módosítása helyett egy teljesen új törvény kimunkálása került napirendre. E munkára a könyvtáros egyesületben tömörült legkiválóbb gyakorlati szakemberek vállalkoztak. Koránt sincs könnyű dolguk, mivel az ország adminisztratív struktúrái jelenleg is képlekenyek, bizonytalan a pénzügyi-gazdasági rendszer, gazdasági válság kínozza az országot, a lakosság passzivitásba merevül, a recesszióknak és az inflációnak napi jegyei mutatkoznak, késik a gazdaság átalakítása, és – természetesen – a közoktatás, a kultúra és a tudomány is mély válságban leledzik.

A körülmények egy *minimális törvény* irányába terelik a munkálatokat. Ez a törvény nemcsak a közművelődési könyvtárakra kíván vonatkozni, hanem az egész könyvtári-tájékoztatási rendszerre, s fő elve az önkéntes kooperáció „leend”. „Leend”, mert a jelenlegi kilátások szerint legfeljebb 2–3 év múlva kerülhet „parlamenti napirendre”. Hogy addig mi lesz, a cikk írója sem tudja, s így csak szoronghat amiatt, hogy a szóban forgó időben felettebb negatív, szinte helyrehozhatatlan változások ne menjenek végbe a lengyel könyvtárügyben.

ZAJAC, J.: K niektorým otázkam knižničného zákonnodarstva v Pol'skej republike. = Knižnice a informácie, 26. köt. 3. sz. 1994. p. 121–127./

(Futala Tibor)